

УДК 351

[https://doi.org/10.32689/2617-2224-2020-5\(25\)-75-83](https://doi.org/10.32689/2617-2224-2020-5(25)-75-83)

Грицишен Дмитрій Олександрович,
доктор економічних наук, професор, декан факультету публічного управління та права, Державний університет “Житомирська політехніка”, 10005, м. Житомир, вул. Чуднівська, 103, тел.: (0412) 24-14-22, e-mail: gritsishen.do@gmail.com, <https://orcid.org/0000-0001-5484-6421>

Грицишен Дмитрій Александрович,
доктор экономических наук, профессор, декан факультета публичного управления и права, Государственный университет “Житомирская политехника”, 10005, г. Житомир, ул. Чудновская, 103, тел.: (0412) 24-14-22, e-mail: gritsishen.do@gmail.com, [https // orcid.org / 0000-0001-5484-6421](https://orcid.org/0000-0001-5484-6421)

Grytsyshen Dimitrii Oleksandrovych,

Doctor of Economics, Professor, The Dean of the Faculty of Public Administration and Law, Zhytomyr Polytechnic State University, 10005, Zhytomyr, Str. Chudnivska, 103, tel.: (0412) 24-14-22, e-mail: gritsishen.do@gmail.com, [https // orcid.org / 0000-0001-5484-6421](https://orcid.org/0000-0001-5484-6421)

ЕКОНОМІЧНА ЗЛОЧИННІСТЬ ЯК ЗАГРОЗА ДЕРЖАВНІЙ БЕЗПЕЦІ: СУТНІСТЬ ТА ЗАСОБИ ПРОТИДІ

Анотація. Розглянуто економічну злочинність як загрозу державній безпеці, що охоплює сукупність різних видів навмисних посягань на економічні відносини, що охороняються державою незалежно від форми власності і видів діяльності суб'єктів, які виконують певні функції у сфері виробництва, обміну, обслуговування, а також осіб, пов'язаних з регулюванням цієї діяльності.

Поширення кризових явищ в економіці багатьох країн світу у зв'язку з поширенням пандемії COVID-19, загострення політико-економічних відносин із Росією, анексія АР Крим, самопроголошення нових утворень на території Донецької та Луганської областей спричинили підвищення рівня економічної злочинності та тіньової економіки в Україні. Наслідки економічної злочинності для державної безпеки є настільки вагомими, що їх можна визнача-

ти як детермінанти дієвості економічної системи держави та можливості її існування в майбутньому.

Економічна злочинність є своєрідним каталізатором формування держави та інститутів державного управління. Відповідно до цього мають трансформуватися методи боротьби з економічною злочинністю, розвиватися правові механізми державного управління, видозмінюватися діяльність державних інституцій, на які покладені функції виявлення економічних злочинів та притягнення до відповідальності винних осіб. У сучасному глобалізованому світі одним з дієвих засобів боротьби з економічною злочинністю є фінансові розслідування, які охоплюють комплекси заходів протидії розкраданням державних фінансів, кіберзлочинності, виявам корупції, ухиленню від сплати податків, легалізації злочинних доходів, фінансуванню тероризму тощо. Окреслено найбільш поширені в Україні та світі економічні злочини, що становлять найбільшу загрозу державній безпеці. Розроблено модель державно-управлінських аспектів запобігання та протидії економічній злочинності як загрози державній безпеці.

Ключові слова: економічна злочинність, економічні злочини, державна безпека, протидія економічній злочинності.

ЭКОНОМИЧЕСКАЯ ПРЕСТУПНОСТЬ КАК УГРОЗА ГОСУДАРСТВЕННОЙ БЕЗОПАСНОСТИ: СУЩНОСТЬ И СРЕДСТВА ПРОТИВОДЕЙСТВИЯ

Аннотация. Рассмотрена экономическая преступность как угрозу государственной безопасности, охватывающей совокупность различных видов умышленных посягательств на экономические отношения, охраняемые государством независимо от формы собственности и видов деятельности субъектов, которые выполняют определенные функции в сфере производства, обмена, обслуживания, а также лиц, связанных с регулированием этой деятельности.

Распространение кризисных явлений в экономике многих стран мира в связи с распространением пандемии COVID-19, обострение политико-экономических отношений с Россией, аннексия АР Крым, самопровозглашения новых образований на территории Донецкой и Луганской областей вызвали повышение уровня экономической преступности и теневой экономики в Украине. Последствия экономической преступности для государственной безопасности настолько весомы, что их можно определить как детерминанты действенности экономической системы государства и возможности ее существования в будущем.

Экономическая преступность является своеобразным каталізатором формирования государства и институтов государственного управления. В соответствии с этим должны трансформироваться методы борьбы с экономической преступностью, развиваться правовые механизмы государственного управления, видоизменяться деятельность государственных институтов, на которые возложены функции выявления экономических преступлений

и привлечения к ответственности виновных лиц. В современном глобализованном мире одним из действенных средств борьбы с экономической преступностью являются финансовые расследования, которые охватывают комплексы мер противодействия хищениям государственных финансов, киберпреступности, проявлениям коррупции, уклонения от уплаты налогов, легализации преступных доходов, финансированию терроризма и тому подобное. Определены наиболее распространенные в Украине и мире экономические преступления, представляющие наибольшую угрозу государственной безопасности. Разработана модель государственно-управленческих аспектов предотвращению и противодействию экономической преступности как угрозе государственной безопасности.

Ключевые слова: экономическая преступность, экономические преступления, государственная безопасность, противодействие экономической преступности.

ECONOMIC CRIME AS A THREAT TO STATE SECURITY: THE ESSENCE AND MEANS OF COUNTERACTION

Abstract. Economic crime is considered as a threat to state security, covering a set of different types of deliberate encroachments on economic relations protected by the state, regardless of ownership and activities of entities that perform certain functions in the field of production, exchange, service, and persons related to the regulation of this activity.

The spread of crisis in the economy of many countries in connection with the spread of the Covid-19 pandemic, the aggravation of political and economic relations with Russia, the annexation of Crimea and the self-proclamation of new entities in Donetsk and Luhansk regions have led to rising economic crime and shadow economy in Ukraine. The consequences of economic crime for state security are so significant that they can be defined as determinants of the effectiveness of the economic system of the state and the possibility of its existence in the future.

Economic crime is a kind of catalyst for the formation of the state and institutions of public administration. Accordingly, the methods of combating economic crime should be transformed, the legal mechanisms of public administration should be developed, the activities of state institutions, which are entrusted with the functions of detecting economic crimes and bringing perpetrators to justice, should be changed. In today's globalized world, one of the effective means of combating economic crime is financial investigations, which include a set of measures to combat embezzlement, cybercrime, corruption, tax evasion, money laundering, terrorist financing and more. The most common economic crimes in Ukraine and the world, which pose the greatest threat to state security, are outlined. A model of state-administrative aspects of preventing and combating economic crime as a threat to state security has been developed.

Keywords: economic crime, economic crimes, state security, counteraction to economic crime.

Постановка проблеми. В останні роки чітко простежується криміналізація економіки, що має вияв соціального деструктивного процесу, наслідком якого є поширення економічної злочинності, зниження рівня соціально-економічного розвитку держави, вразливість економічної системи країни до постійно виникаючих внутрішніх і зовнішніх загроз. Негативні геополітичні впливи на Україну в умовах поглиблення кризових економічних явищ, неефективності гарантій безпеки України, зовнішньої залежності національної економіки зумовлюють уразливість України та послаблюють її роль на міжнародній арені. Створення умов для ефективного вжиття заходів протидії системним загрозам економічній безпеці країни можливе лише за вчасного їх виявлення та подальшої ефективної державної політики їх нейтралізації. Вище зазначене актуалізує науковий пошук у контексті розширення об'єкта пізнання наук державного управління у сфері забезпечення економічної безпеки держави. Так, сьогодні потребують дослідження державної політики у сфері боротьби з економічною злочинністю як загрози державній безпеці держави.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У вітчизняній економічній науці проблеми визначення загроз економічній безпеці України неодноразово порушувались у працях значної кількості вітчизняних науковців, таких як О. М. Бандурка, А. М. Бойко, А. Ф. Волобуєв, А. П. Закалюк, В. С. Зеленецький, О. Г. Кальман, М. І. Камлик, О. М. Литвинов, І. В. Маслій, Ю. В. Орлов, В. М. По-

пович, І. К. Туркевич, В. П. Філонов, С. С. Чернявський, В. І. Шакур, В. Ю. Шепітько та ін. Однак стрімкі зміни суспільно-політичного життя українського суспільства в останні роки, збройне протистояння у східних регіонах держави, потрясіння, спричинені поширенням пандемії COVID-19, пов'язані з цим кризові явища в економіці, розвиток інформаційно-комп'ютерних технологій, що негативно вплинули на поширеність кіберзлочинності у сфері економіки, підвищили актуальність і зумовили необхідність комплексного дослідження економічної злочинності як загрози державній безпеці.

Мета статті — висвітлення економічної злочинності як загрози державній безпеці, як основи для подальшого вироблення ефективних заходів протидії економічній злочинності. Це дасть можливість переглянути державну політику в контексті уникнення причин економічної злочинності та формування комплексу заходів з розвитку безпечної економічної системи держави.

Виклад основного матеріалу. Питання розвитку теорії та методології державного управління у сфері боротьби з економічною злочинністю є вкрай важливим у контексті забезпечення державної безпеки України. Беззаперечним є те, що економічна злочинність за різними її видами та сферами є фактором диспропорції в економічній системі, що, своєю чергою, впливає на зниження соціальної стабільності в суспільстві. До питання економічної злочинності пильна увага приділяється міжнародною спільнотою, зокрема: “Загрозлива криміналізація соціально-економіч-

них інститутів, несприятливі тенденції зростання насильства в реальних і віртуальному світі, злочинність, що має транснаціональний характер, зумовлюють потребу знання справжнього стану справ, оцінки статистичних параметрів цього явища, уявлення цілісної картини факторів його незламності. В силу цього активізація міжнародної діяльності, спрямованої на вироблення загальних підходів протистояння злочинності, набуває першочергового значення. Обґрунтовується теза про те, що дозвіл означеної проблеми вимагає профільного співробітництва, об'єднання зусиль усіх країн з метою невідкладного формування під егідою ООН інформаційного ресурсу (Банку даних) про показники злочинності в світі, його окремих регіонах і країнах, і діяльності органів правосуддя на цьому напрямку, на основі адекватно порівнянної з міжнародною класифікацією злочинів для статистичних цілей” [1–3; 2, с. 223].

Всесвітній огляд підтверджує негативний вплив економічної та політичної кризи на рівень економічної злочинності. Результати українського опитування збігаються з висновками всесвітнього звіту та підтверджують зростання ризиків, пов'язаних з економічною злочинністю. Тому виявлення неправомірних дій та запобігання економічній злочинності є критично важливим для забезпечення державної безпеки.

Як показує огляд економічної злочинності у світі, проведений компанією PricewaterhouseCoopers (PWC), за 2020 р. рівень економічної злочинності в світі зростає. На рис. 1 представлені основні види еконо-

мічної злочинності у світі у 2020 р., зокрема, шахрайство з клієнтами, кіберзлочинність, незаконне привласнення майна, хабарництво та корупція, шахрайство в галузі бухгалтерського обліку/фінансової звітності, шахрайство у сфері закупівель, шахрайство у сфері управління персоналом та ін.

Боротьба з економічною злочинністю має стати особливим об'єктом державного управління у сфері забезпечення національної безпеки. Це обумовлено насамперед тим, що на державу як на соціальний інститут покладається завдання врегулювання економічних інтересів у суспільстві, які, у свою чергу, лягають в основу скоєння економічного злочину людиною. Державне управління має забезпечити як профілактику та протидію економічній злочинності так і встановити механізми боротьби з нею.

Боротьба з економічною злочинністю як об'єкт державного управління є особливою складовою наукового пізнання. Це зумовлено тим, що економічна злочинність є об'єктом дослідження різних суспільних наук. Вважаємо, що питання економічної злочинності знаходиться на перетині таких сфер наукового пізнання, зокрема: економічні науки з позиції впливу на розвиток та безпечне функціонування економічних систем різних рівнів; юридичні науки в частині правового регулювання боротьби з економічною злочинністю та сфер і галузей права, пов'язанні із їх вчиненням; соціологічні науки з позиції впливу економічних злочинів на розвиток соціуму; психологічні науки з позиції формування

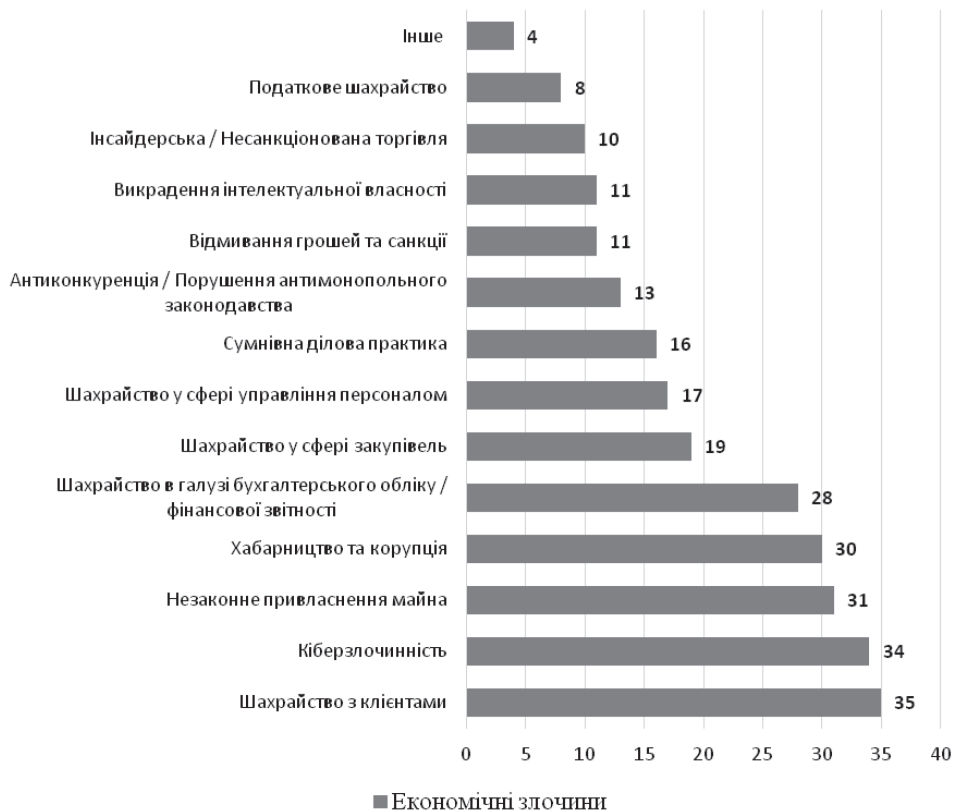

Рис. 1. Огляд економічної злочинності у світі, проведений компанією PricewaterhouseCoopers (PWC) за 2020 р. [3, с. 4]

психологічного профілю суб'єктів економічних злочинів; політичні науки з позиції розвитку політичної свідомості в боротьбі з економічними злочинами; військові науки з позиції впливу економічних злочинів на військово-економічну безпеку держави.

Для формування категоріального апарату економічної злочинності пропонуємо наступні її тлумачення:

- економічна злочинність як соціально-економічне явище: економічна злочинність — це соціально-економічне явище, яке полягає в суспільно небезпечній діяльності, що здійснюється учасниками економічних

відносин через порушення законної діяльності або здійснення незаконної діяльності та призводить порушення інтересів економічних агентів (держава, суб'єкти господарювання, населення, міжнародні партнери та ін.), принципів економічної свободи та дисбалансу в суспільних відносинах;

- економічна злочинність як об'єкт кримінального права: вид злочинної діяльності особи або групи осіб, які здійснюють суспільно-небезпечні діяння у сфері економічної діяльності через законну та незаконну діяльність з метою отримання економічних вигід, порушуючи пра-

ва інших осіб та призводячи до економічних збитків;

- економічна злочинність як об'єкт державного управління: Економічна злочинність є об'єктом державного управління, що проявляється як соціально-економічне явище, що переслідується законом, адже має на меті отримання незаконної економічної вигоди особою чи групою осіб, суб'єктом господарювання або іншими особами та реалізується через законну та незаконну економічну діяльність та чинить вплив на суспільні відносини, що загрожує національній безпеці держави;

- економічна злочинність як загроза національній безпеці: економічна злочинність є загрозою національній безпеці держави, адже чинить вплив на суспільно-економічні відносини, що призводить до дисбалансу економічної системи, соціально-економічні наслідки чого викликають ризики для їх безпеки.

Загалом запропонований підхід дає змогу в комплексі підійти до вивчення економічної злочинності, сформуванню теоретико-методологічну конструкцію державного управління протидії економічній злочинності та визначити її місце в загрозах державній безпеці.

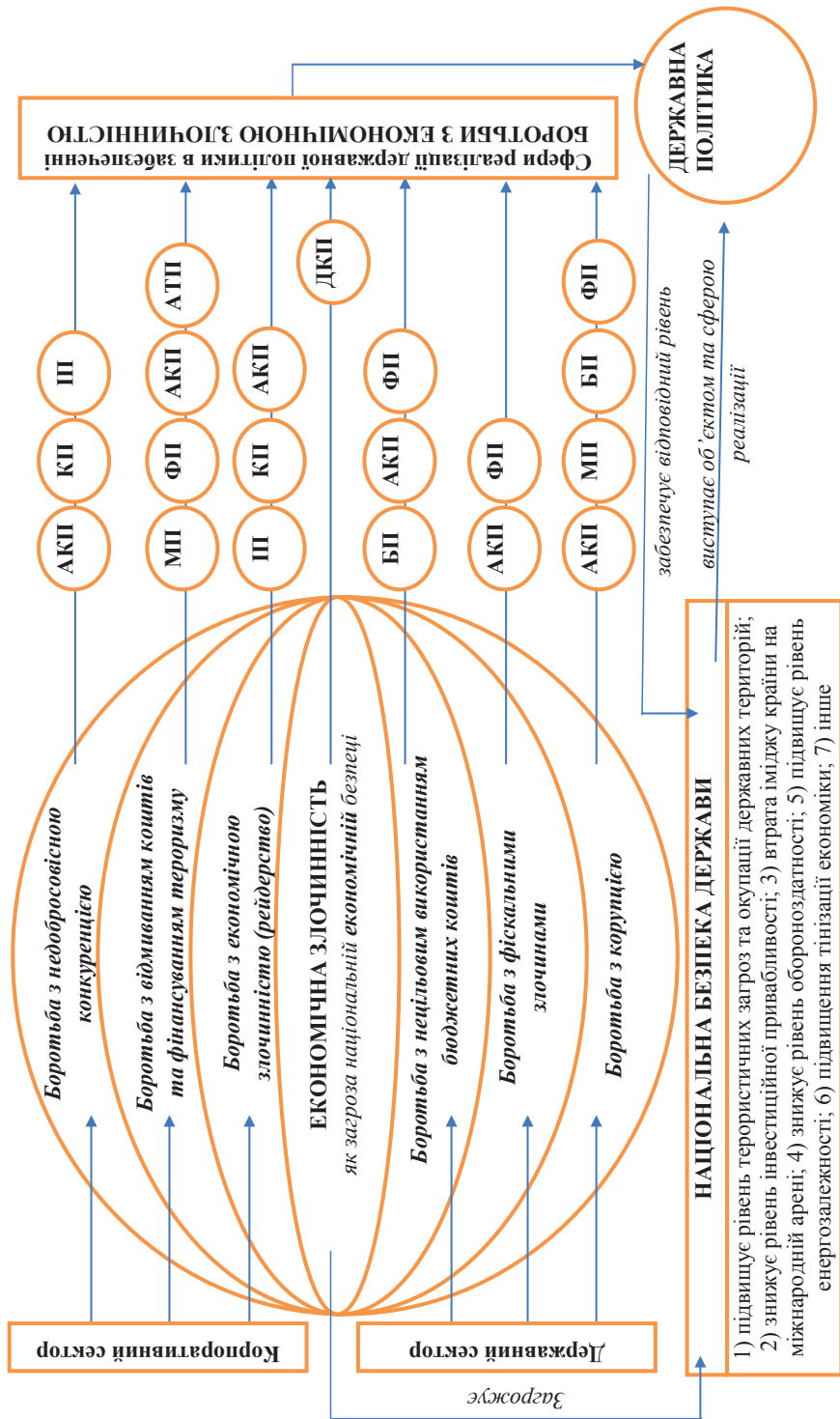
Пропонуємо економічну злочинність як загрозу державній безпеці розглянути в контексті різних видів державної політики. Усі злочини пропонуємо згрупувати за такими напрямками: в державному та корпоративному секторі. Загалом така взаємодія лягає в наступну модель державно-управлінських аспектів запобігання та протидії економічній

злочинності, як загрози державній безпеці (див. рис. 2).

Державна безпека в контексті забезпечення інтересів держави як інституту, що врегульовує інтереси різних суспільних інститутів, має складну внутрішню структуру, що обумовлена економічними аспектами. "Оцінка безпеки включає в себе оцінки: ресурсного потенціалу і можливостей його розвитку, рівня ефективності використання ресурсів, капіталу і праці та його відповідності рівню в найбільш розвинених і передових країнах, а також рівню, при якому загрози зовнішнього внутрішнього характеру зводяться до мінімуму, конкурентоспроможності економіки, цілісності території економічного простору, суверенітету, незалежності можливості протистояння, зовнішнім загрозам, соціальної стабільності і умов запобігання та вирішення соціальних конфліктів" [1, с. 77].

Загалом економічні аспекти національної безпеки крізь призму економічної злочинності можна охарактеризувати через економічну незалежність держави та стабільність і стійкість економічної системи держави. Саме ці два критерії характеризують взаємозв'язки економічної безпеки з іншими складовими національної безпеки, а саме: політична, екологічна, військова, соціальна та ін.

Висновки. Підводячи підсумки, слід сказати, що в статті обґрунтовано властивості економічної злочинності як об'єкта державного управління через розвиток категоріального апарату шляхом визначення даного явища з як: соціально-економічного явища, об'єкта кримінального пра-

Умовні позначення: АТП – антитерористична політика; Ш – інвестиційна політика; КП – конкурентна політика; МП – монетарна політика; БП – бюджетна політика; ФП – фіскальна політика; АКП – антикорупційна політика; ДКП – державна кримінальна політика

Рис. 2. Економічна злочинність як загроза національній безпеці: державно-управлінський аспект

ва, об'єкта державного управління, як загрози національній безпеці. А також згруповано усі економічні злочини за наступними напрямками: в державному та корпоративному секторі. Загалом така взаємодія лягла в розроблену модель державно-управлінських аспектів запобіганню та протидії економічній злочинності як загрози державній безпеці.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. *Никитов И. Н.* Экономические интересы: противоречия и согласования на разных уровнях: дис. ... канд. экон. наук. Спец. 08.00.01 — экон. теория. Кострома, 2004. 160 с.
2. *Савюк Л. К.* О международной классификации преступлений // Вестник НГУЭУ. 2015. № 4. С. 223–239.
3. PwC's Global Economic Crime and Fraud Survey "Fighting fraud: A never-ending battle" / Price water-

house Coopers (PWC). 2020. 14 с. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://www.pwc.com/gx/en/forensics/gecs-2020/pdf/global-economic-crime-and-fraud-survey-2020.pdf>

REFERENCES

1. Nikitov I. N. (2004). Ekonomicheskie interesy: protivorechiya i soglasovaniya na raznyh urovnyah [Economic interests: contradictions and agreements at different levels]. *Candidate's thesis*. Kostroma [in Russian].
2. Saviuk, L. K. (2015). O mezhdunarodnoi klassifikatsii prestuplenii [On the international classification of crimes]. *Vestnyk NHUEU — Vestnik NSUEM*, 4, 223–239 [in Russian].
3. *Fighting fraud: A never-ending battle. PwC's Global Economic Crime and Fraud Survey.* (2020). Pricewaterhouse Coopers (PWC). Retrieved from <https://www.pwc.com/gx/en/forensics/gecs-2020/pdf/global-economic-crime-and-fraud-survey-2020.pdf> [in English].